

זיין האר האט געזאגט, "אבער עס שטייט אין די תורה אז ער דארף דינען אויף אייביג."

"פארוואס האסטו נישט געלערנט די מפרשים?" האט אים דער קנעכט געפרעגט. זיי האבן נישט געהאט דעם פירוש רש"י אין יענע צייטן, אבער מ'האט עס געקענט לערנען פון מכילתא און פון ספרא און ספרי - די אלע מדרשים ערקלערן אז לעולם מיינט לעולמו של יובל.

### פארלירן ערד

נישט נאר די עבדים זענען ארויסגעגאנגען פריי - אסאך שטחים פון ערד זענען אויך באפרייט געווארן. וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכָּר לְצִמְתָּהּ - דאס לאנד זאל נישט פארקויפט ווערן אויף אייביג (שם. כה:ג). דאס מיינט אז מענטשן וועלכע האבן פארקויפט זייערע עלטערן'ס ירושה ערד ווייל זיי האבן זיך גענויטיגט אין געלט - אדער זיי האבן געוואלט אויסגעבן געלט - די אלע שטיקער ערד האבן געדארפט אומגעקערט ווערן צו זייערע פריערדיגע אייגנטומער.

מיר קענען זיך נישט פארשטעלן וואספארא הו-הא עס האט זיך אפגעטון! מענטשן וואס זענען געזעסן אויף זייער ערד פאר צענדליגער יארן האבן עס יעצט געדארפט אויפגעבן. איבער'ן גאנצן לאנד זענען געווען מהומות פון איבערגאנג, פאמיליעס האבן זיך אריבערגעצויגן וואוינונגען. און אזוי, אויסער וואס דאס פאלק פון ערד ארבעטער האט נישט געטארט באארבעטן זייערע פעלדער, האבן פיל מענטשן אינגאנצן פארלוירן זייער ערד אייגנטום. עס האט זיך געטון א רודעריי פון נאציאנאלע איבערבייטונג!

אלזא, אזא איבערקערעניש פון א פאלק וואס איז געווען באזעצט אין זייער אייגן לאנד, א גאנצע פאלק זאל זיך אפשטעלן פון די געווענליכע פונקציאנירונגען און ווערן אריינגעווארפן אין אזא צעמישעניש, איז נישט געווען אומזיסט - עס מוז זיין עפעס דערצו. וואס איז געווען דער צוועק צו אזא אויסערגעווענליכע איבערקערעניש?

### געדענקען דעם בעל הבית

עס ליגט אין דעם א טיפע כוונה פון באשעפער. דערפאר דארפן מיר אריינקוקן אין וואס די תורה זאגט אונז דערוועגן: כִּי לִי הָאָרֶץ - "ווייל די ערד איז מיינס", זאגט דער באשעפער און יעצט זעט וואס עס זענען די קומענדיגע ווערטער, וואס דאס איז די שטארקע נקודה. וואס איז די סיבה צו דאס אלעס? כִּי גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אִתָּם עִמָּדִי - ווייל איר זענט בלויז באזיכער ביי מיר. איר זענט נאר פארדונגענע איינוואוינער אין מיין לאנד. דאס איז דער פשוט'ער באדייט פון דעם פסוק. יעדע זיבן יאר ווען עס איז געקומען שמיטה, און אודאי ווען עס איז נאכגעפאלגט געווארן מיט יובל, האט דער באשעפער געזאגט צו זיין פאלק, "איך וויל איר זאלט שטענדיג געדענקען אז איר זענט מיינע געסט אין מיין וועלט."

דאס איז א וויכטיגער פונקט וואס מערסטנס מענטשן נעמען נישט אין אכט. ווען זיי טראכטן אדער לערנען איבער דער ענין פון יובל, פארזעען זיי די נקודה - אז דאס מיינט צו ווייזן אז מיר האבן א בעל הבית און מיר זענען זיינע געסט. יעדע פופציג יאר האט דאס גאנצע פאלק אנטיילגענומען אין א גרויסער נאציאנאלער פראיעקט, זיך צו דערמאנען כִּי גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אִתָּם עִמָּדִי - אז עס איז דא א בעל הבית צו וועמען עס געהער די לאנד און מיר טוען דארט בלויז פארביי גיין.

און ס'איז וויכטיג די דערמאנונג, ווייל די געוואוינהייט מאכט אונז פארגעסן אז עס איז דא א בעל הבית. דאס איז דער מענטשליכער נאטור אז ווען מען באזעצט זיך אויף אן ארט און מען ווערט אן איינוואוינער, הייבט דער מענטש אן צו פארגעסן דעם וויכטיגן יסוד - ער מיינט אז עס איז זיינס און עס וועט פארבלייבן זיינס אויף אייביג. נאך אלעם, ווי לאנג נעמט פאר א מענטש צו ווערן צוגעבונדן צו דאס ארט וואו ער וואוינט? איז נאך א שטיק צייט פארגעסט ער אז דאס לאנד איז נישט זיינס.

## תורת אביגדור

באדיש

### הגאון ר' אביגדור מיללער זצ"ל

### צייטווייליגע איינוואוינערס אויף די וועלט

### פרשת בהר

### חלק א. א פאלק פון צייטווייליגע איינוואוינערס

#### די אויסערגעווענליכע סיטואציע

אין די פריערדיגע צייטן ווען אידן זענען געווען באזעצט אין ארץ ישראל האבן זיי געהאט די זכ"י צו מיטלעבן אן אויסערגעווענליכע סיטואציע וואס מען טרעפט נישט ביי קיין שום אנדערע פאלק - אויספירנדיג די הלכות פון שמיטה און יובל. דער פאקט איז אז עס איז נישטא קיין שום זאך וואס מ'קען טרעפן ביי די גוים וואס טוט אפילו עטוואס זיין אזוי ווי דאס - אז יעדע זיבעטע יאר זאל מען נישט טארן באארבעטן די פעלדער און וויין גערטנער, דאס איז א מערקווירדיגער סארט לעבן צווישן פעלד ארבעטער.

אין יענע טעג ווען עס זענען נישט געווען קיין פאבריקן איז דער עיקר באשעפטיגונג באשטאנען פון פעלד ארבעט, וואס מיינט אז יעדע זיבעטע יאר איז די עקאנאמיע געבליבן שטיין - מ'האט נישט געטארט אקערן, נישט זייען און נישט שניידן די געוויקסן. דייענע פעלדער זענען געווען פריי - עס האט מער נישט געהערט צו דיר. ס'איז געווען א ספעציעלער וועג פון לעבן וואס איז אויסגעוועלט געווארן דורכ'ן באשעפער פאר זיין ספעציעלע פאלק. און דערנאך, יעדע פופציגסטער יאר, האט זיך איבערגע'חזר'ט דער שמיטה סדר פאר נאך אן אייגנארטיגער יאר, דער יאר פון יובל. ווען עס איז אנגעקומען דער יאר פון יובל, האט דאס פאלק ווידעראמאל נישט געטארט באארבעטן זייערע פעלדער. קומענדיג אין די פיסטריט פון שמיטה איז עס געווען א צווייטער יאר אין א רייע צו לאזן די פעלדער אומבאארבעט.

#### פארלירן קנעכט

און עס איז דא נאך פיל מער צו דעם ווי נישט באארבעטן די פעלדער. יובל איז פאקטיש געווען א יאר פון א ריזיגע איבערקערעניש פון איין עק ארץ ישראל צו די צווייטע. ערשטנס, אלע עבדים עבריים, די אלע קנעכט וועלכע זענען פארקויפט געווארן פאר קנעכטשאפט צו אידישע הערן זענען ארויסגעגאנגען פריי פון זייערע הערן. אום יום כיפור, צען טעג נאך וואס עס האט זיך אנגעהויבן דער יובל יאר, האט מען געבלאזן מיט א שופר און דער קול פון פרייהייט האט זיך געהערט איבער'ן גאנצן לאנד. אייגנטליך איז דאס דער מקור פון וואו עס נעמט זיך דאס וואס איז איינגעקריצט אויף די 'פרייהייט גלאק' אין די פאראייניגטע שטאטן: "רוף אויס פרייהייט איבער'ן גאנצן לאנד." דאס איז אונזער פסוק, נישט זייער'ס. וְקָרָאתֶם דְּרוֹר בְּאָרֶץ לְכָל יִשְׂרָאֵל (בהר כה:). עס רעדט זיך דארט פון די עבדים עבריים וואס זענען ארויסגעגאנגען פריי ביים אנהייב פון יובל.

אפילו אן עבד עברי וואס האט זיך פארפליכטעט צו ארבעטן אויף אייביג און מען האט אים געלעכרט זיין אויער, - און די תורה זאגט אויף אים ועבדו לעולם - ער זאל דינען זיין האר אויף אייביג, אויך ער איז ארויסגעגאנגען פריי אין יובל.

## א ביישפיל פון א הויז אייגנטומער

לאמיר זאגן דו ציסט זיך אריין אין א דירה און דער בעל הבית באדערט דיר נישט. ער קומט נישט צו דיר אין ערשטן חודש צו בעטן דירה געלט. אין קומענדיגן חודש קומט ער אויך נישט. און אזוי אויך אינעם חודש דערנאך. אה, וואספארא פארגעניג! אנשטאט צו באצאלן דירה געלט לייגסטו יעדן חודש אלץ מער און מער געלט ביי דיר אין באנק. א יאר גייט פארביי, צוויי יאר. באלד וועסטו אינגאנצן פארגעסן פון אים.

לאמיר זאגן אז נאך א געוויסע צייט באשליסט ער זיך צו באווייזן. ער קלאפט אויפ'ן טיר און איר פרעגט, "ווער איז דארט?" זאגט ער, "איך בין געקומען אפגעמען די דירה געלט." "דירה געלט?! וואס מיינט איר מיט דירה געלט?! וואספארא נערווירער איז דאס!" איר ווילט אים אראפוארפן אלע טרעפ!

אבער לאמיר זאגן אז דער בעל הבית קומט איין מאל א יאר און טוישט ארום זאכן. ער זאגט, "גאלדבערג, ציט אייך אריבער צו דירה 1B אנשטאט 4A. און מיללער, איר ציט זיך אריין אין 4A." אזוי טוישט ער ארום צווישן די איינוואוינער כדי איר זאלט נישט ווערן צוגעבונדן צו אייער דירה.

דאס קומענדיגע מאל וואס ער קומט און בעט די דירה געלט, וועט איר אים נישט אראפוארפן די טרעפ - איר וועט זיך פרייען אז ער ווארפט אייך נישט ארויס. איר אנערקענט שוין אז עס איז דא א בעל הבית.

## דער לערנבארער יובל

אלזא, ווען די מענטשן האבן געהיטן שמיטה און יובל ווי עס דארף צו זיין און זיי האבן געמאכט נוצן פון די לערעס דערפון, ווען זיי האבן עס נישט געטון ווי מצוות אנשים מלומדה, דאן האבן זיי יעדע זיבן יאר און נאכמער יעדער פופציגסטער יאר, געלערנט די לערעס אין אמונה. זיי האבן געדארפט האבן צייט דאס צו לערנען, וואס דאס איז איינע פון די טעמים פארוואס עס איז נישט געווען קיין ארבעט - דאס גאנצע פאלק איז געווען אויף וואקאציע. אבער עס איז נישט געווען וואקאציע ווי אן אמעריקאנער וואקאציע ווען מענטשן פארפאטשקען זייערע לעבנס. דאס איז געווען א תורה'דיגע וואקאציע.

יעדע פאר יאר איז דאס אידישע פאלק געווארן פארנומען מיט לערנען די סוגיא פון פ'י ל' ה'אָרָץ - "די ערד איז מיינס." נישט נאר עס צו לערנען - זיי האבן עס באלעבט! גאר אסאך מענטשן האבן זיך אריבערגעצויגן פון איין ארט צום צווייטן, די קנעכט זענען ארויס פריי, און זיי האבן געהאט א פולער יאר צו אריינטראכטן אין דעם. דאס גאנצע פאלק האט אבזערווירט און געלערנט און זיי האבן אנערקענט, "אה! עס איז דא א בעל הבית!" עס איז געווען א חינוך אין אמונה אויף א נאציאנאלער פארנעם.

## פארגעסענע לערעס

אבער וואס האט פאסירט מיט די צייט? עס איז געקומען א תקופה ווען כלל ישראל האט אויפגעהערט צו לערנען די לערעס - כ'בין זיכער אז פיל האבן נאך יא, אבער מערסטנס מענטשן פונעם פאלק האבן אנגעהויבן ווערן נאכגעלאזט. דער באשעפער האט אונז פראבירט צו לערנען אז "איר זענט באזיכער דא מיט מיר," אבער מיר זענען געווארן באזעצט און מער נישט צוגעהערט.

און אזוי איז געקומען דער טרויעריגער טאג ווען דער באשעפער האט געזאגט, "איך וועל אייך צעשפרייטן צווישן די פעלקער," (בחקותי כו:לג). דאס מיינט, "יעצט וועל איך אייך שיקן אין גלות אייך צו דערמאנען - ווען איר זענט אין גלות וועט איר געדענקען אז די וועלט איז נישט אייערס." עס איז ווי א פארדונגענער איינוואוינער (טענענט) וואס האט נישט פארשטאנען דעם רמז ווען זיין דירה בעל הבית האט אים געשיקט בריוו צו פארלאנגען די

ראטע צאלונגען - ער האט פשוט אוועקגעווארפן די בריוו אין מיסטקאסטן, ביז דער בעל הבית זאגט, "יעצט וועל איך אייך פארשיקן און ווען איר וועט זיין ערגעץ אנדערש וועט איר פארשטיין בעסער."

אזוי זענען מיר טאקע פארשיקט געווארן און דער באשעפער האט געזאגט, "יעצט וועט איר לערנען די לערעס וואס איר האט געדארפט לערנען פון שמיטה און יובל." דערפאר זאגט די תורה איבער די יארן אין גלות, אַז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבֻתֶיהָ - דאן וועט דאס לאנד מכפר זיין אויף די שמיטה יארן (שם. כו:לד). חז"ל זאגן אז די 70 יאר אין גלות בבל זענען געווען קעגן די 70 שמיטות וואס די אידן האבן נישט געהיטן אין ארץ ישראל. אודאי האבן זיי געהיטן שמיטה, זיכער האבן זיי געהיטן יובל - זיי האבן איינגעהאלטן די הלכות מיט אלע פרטים, אבער זיי האבן אויפגעהערט צו לערנען די לערעס דערפון!

נאר יעצט, וואנדערנדיג צווישן די פעלקער, לעבנדיג ווי געסט אין א לאנד וואס געהערט נישט צו זיי, איז דאס אידישע פאלק דערמאנט געווארן די וויכטיגסטע נקודה פון עולם הזה - אצינד האבן זיי פארשטאנען אז די וועלט איז נישט זייערס, פ'י ל' ה'אָרָץ און אז מיר זענען בלויז געסט אויף די וועלט, באזוכנדיג אויף א קליינע וויילע ביז מיר דארפן עס פארלאזן.

## פיל גלות'ן

אבער אויך ווען מ'איז נישט באזעצט אין דאס אייגן לאנד. אפילו אין גלות איז דא א געפאר אז מיר זאלן זיך פילן באזעצט און אז מיר געהערן צו זיין אויף די וועלט. דערפאר האבן די אידן מיט די צייט געדארפט אוועקוואנדערן אויך פון אדום. דער באשעפער האט געשיקט די ארמיען פון מוחמד און אנדערע ארמיען, און דאס פאלק פון געסט האבן ווידער געדארפט צעשפרייט ווערן. פיל זענען געגאנגען קיין שפאניע אבער נאך א שטיק צייט זענען זיי אויך פון דארט פארטריבן געווארן - ווידעראמאל האבן זיי גענומען דעם וואנדער שטעקן אין האנט און זיך געצויגן קיין איטאליע, צפון אפריקע און דייטשלאנד. פון דייטשלאנד האבן זיי געצויגן קיין פוילן און פון דארט זענען זיי אריבער צו רוסלאנד.

שפעטער זענען זיי געקומען קיין אמעריקע. 'אה! אמעריקע! דא איז א לאנד וואו מיר וועלן פארבלייבן אויף אייביג!' האבן זיי געטראכט. איך געדענק ווען אידישע באנדעס פלעגן ארומוואנדערן אויף די גאסן אין אמעריקע - איך בין מיטגעלאפן מיט זיי אלס קליין אינגל, איך בין נישט געווען גענוג אלט צו פאראורזאכן שאדן'ס - און מיר האבן געפילט ווי עס וועט זיין אזוי אויף אייביג.

דער באשעפער האט דאס צוגעזען און ער האט ווידעראמאל אונז געלערנט די לעקציע פון יובל. די אידן וואס האבן זיך באזעצט און פארמירט שטארק באוואוינטע אידישע געגנטער, האבן מיטאמאל אנגעהויבן שפירן דרוק פון פרעמדע גרופעס - די איטאליענער, די איירישע און די שווארצע האבן אנגעהויבן אריינצוקומען אהין. איך זאג "אריינקומען" - זיי זענען אבער נישט געקומען, דער באשעפער האט זיי געשיקט כדי מיר זאלן זיך ארויסציען, אונז צו לערנען אז "איר זענט די באזיכער דא אויף די וועלט."

## געפירטע אימיגראציע

מיינט נישט אז די אפריקאנער זענען אהערגעברענגט געווארן פאר די פעלד ארבעט פון קאטן - די פעלד אייגנטימער זענען נישט גענוג וויכטיג אז דער באשעפער זאל אריבערפלאנצן אהער די שבטים פון אפריקע. זיי זענען אהערגעברענגט געווארן צוליב די אידן! די גרויסע כוואליעס פון אימיגראציע פון איטאליע צוליב די ארעמקייט און פון איירלאנד צוליב די קארטאפל מאנגל אזוי אויך די אימיגראציע פון די אלע לאטיינישע לענדער - פארטא-ריקא און אנדערע. איז אלעס געווען מיט'ן ציל פון ארויסציען פון אידן זייער געפיל פון באזעצטקייט און אונז לערנען די יובל לעקציעס.

איך האב דאס אלעס צוגעזען. איר זעט, איך בין גענוג אלט צו קענען

צוריקקוקן צו יענע צייטן ווען איך האב געזען דעם אנהייב ווען די אידישע אימיגראנטן האבן זיך דא באזעצט, נאך דעם גרויסן געיעג אין די יארן 1905 און 1906 (למספרם). ווען זיי זענען געקומען פון אייראפע האבן זיי זיך באזעצט ביי די מזרח זייט פון געוויסע שטעטלעך און מיט די צייט האבן זיי אנגעהויבן זיך אוועקצוציען. און זיי האבן זיך געצויגן און געצויגן און געצויגן. פון די מזרח זייט צו בראונסווייל און פון בראונסווייל צו קראון הייטס און דאן פון קראון הייטס צו מזרח פלעטבוש. און זיי זענען נאך אלץ אונטערוועגנס. א איד לעבט אויף רעדער; ער איז שטענדיג גרייט צו גיין ערגעץ אנדערש.

### דער וואנדערנער איד

איר וועט זיין איבערראשט אבער איך וועל אייך יעצט זאגן א חידוש: דער גורל פון א איד איז צו זיין אין גלות. מיינט נישט אז מיר זענען באשאפן געווארן צו זיין אין ארץ ישראל. דאס איז א גרויסער טעות צו טראכטן אז דעם באשעפער'ס פלאן איז צעשטערט געווארן. עס איז א טייל פון אונזער עקזיסטענץ דער גלות! אודאי, זענען מיר באשאפן געווארן צו זיין אין ארץ ישראל אויף א געוויסע תקופה, אבער פאר די איבריגע טייל פון אונזער עקזיסטענץ ביז דער סוף פון צייט, איז אונזער גורל גלות און גלות און גלות. סיי וואו מיר געפינען זיך, איז דאס בלויז א צייטווייליגע ארט צו באזוכן, ווייל דאס איז דער פלאן פון באשעפער. ער געבט אונז די יובל באהאנדלונג - ס'איז די גרויסע זכ' פון ווערן דערמאנט אז דאס איז נישט דאס ארט וואו דו גייסט פארבלייבן. דו וועסט נישט פארבלייבן אויף אייביג אין שפאניע! דו וועסט נישט פארבלייבן אויף אייביג אין דייטשלאנד! דו וועסט נישט פארבלייבן אויף אייביג אין אמעריקע! און די לערע איז אז דו ביסט בלויז א באזוכער אויף די וועלט.

## חלק ב. שלימות פון צייטווייליגע איינוואוינערס

### יסורים אלס כפרה

אצינד קענען מיר בעסער פארשטיין א גמרא וואס אויבן אויף זעט עס אויס אומפארשטענדליך. יעדער ווייסט פונעם ענין אז יסורים, ליידיענישן, קענען זיין א כפרה פאר א מענטש, און די גמרא (סנהדרין לז:) רעדט איבער פארשידענע אופנים פון כפרה וואס קומען דורך פארשידנארטיגע יסורים.

צום ביישפיל, אויב א מענטש האט א צאן ווייטאג, דארף ער פארשטיין אז דאס איז א גוטע זאך פאר אים. עס קען זייער מעגליך זיין אז דאס קומט צו מכפר זיין אויף דעם וואס ער האט גערעדט צופיל. ווייל דו האסט געעפנט דיין מויל ווען דו האסט נישט געדארפט, דערפאר זיצסטו יעצט אויפ'ן בענקל ביים ציין דאקטער און דער ציין דאקטער זאגט, "עפן ביטע דיין מויל ברייט." מידה כנגד מידה - דו האסט געדארפט דאן האלטן דיין מויל פארמאכט, וואלטסטו מעגליך געקענט אויך יעצט האלטן דיין מויל פארמאכט.

אויב א מענטש דערלייגט געלט, איז דאס אויך א גוטע זאך. עס קען זיין אז דאס איז געקומען ווייל ער האט נישט גענוג אוועקגעגעבן פון זיין געלט. ער האט עס געהאלטן פאר זיך, באהאלטנדיג עס אין באנק, און דערפאר האט דער באשעפער צוגעברענגט אז זיין געלט זאל פארלוירן גיין און עס ווערט יעצט פארגעבן אויף זיין עוולה.

אזוי איז סיי וואספארא יסורים, סיי וואספארא צער, גוט פאר דיר. נישטא קיין ספק, עס איז גוט פאר דיר. אודאי האסטו עס נישט ליב; דו וואלטסט אויסגעוועלט עס זאל נישט פאסירן, אבער אן קיין שום צווייפל ברענגט דיר עס גרויסע פארדינסטן - יעדע סארט אנטוישונג טוט פארגעבן אויף א געוויסע זאך.

### פארגעבונג דורך גלות

אבער הערט וואס רבי יוחנן זאגט דארט אין די גמרא: **גלות מכפרת על הכל**

- "גלות טוט פארגעבן אויף אלעם." די גמרא לערנט אונז אז אויב האסטו א צאן ווייטאג, יא, ווארשיינליך האסטו געעפנט דיין מויל צופיל. דו האסט דערלייגט געלט אין די בערזע? מעגליך אז דו האסט נישט ריכטיג געטיילט צדקה און דו האסט יעצט באקומען א כפרה אויף דעם. אבער דא קומט רבי יוחנן און ער זאגט אז עס איז דא איין מעדיצין וואס איז גוט פאר אלעם; פאר אלע סארט זינד און עוולות. וואס איז דאס? גלות! גלות איז די געוואלדיגע אלץ-היילונג פאר אלע סארט רוחניות'דיגע קרענק.

אלזא, אזא אויסדריק, אזא געוואלדיגער געדאנק, איז עפעס וואס מיר דארפן גוט פארשטיין, ווייל עס ערוועקט זיך א שאלה - וואס איז אזוי גרויס מיט גיין אין גלות אז דאס קומט מכפר זיין אויף אלעם?

### לעבנס-טוישנער גלות

און דער ענטפער איז, דאס פון וואס מיר רעדן יעצט - דער מקור פון אלע זינד איז דאס פארגעסן אז דו ביסט דא אלס א באזוכער; אז דו ביסט בלויז א פארבייגייער פאר הונדערטער יארן און אז ס'איז דא פיל צו דערגרייכן אין די קורצע אויפהאלטונג אויף די וועלט.

ווען מענטשן ווערן צוגעבונדן צו איין פלאץ, נאך א שטיק צייט הייבן זיי אן טראכטן אז זיי גייען דארט פארבלייבן פאר די קומענדיגע מיליאנען יארן. ס'איז נישט איבערגעטריבן - דאס איז פונקט וואס זיי טראכטן! אודאי, אויב וועסטו אים דאס פרעגן, וועט ער דיר אויסלאכן. אבער אין די טיפענישן פון זיין הארץ האפט ער אז אפשר וועט עס אים געלונגען. דאס איז למעשה ווי אזוי ער פירט זיין לעבן.

אט קומט דער גלות דיר צו דערמאנען אז דו ביסט נישט איינגעווארצלט אויף איין פלאץ. און דערפאר איז דער געפיל פון נישט געהערן צום פלאץ אזא שלימות, אז עס איז מכפרת על הכל. ווייל עס טוישט דיין כאראקטער; דיין גאנצער מהות, דער וועג ווי אזוי דו טראכסט, ווערט איבערגעמאכט. גלות מאכט א מענטש פילן אומזיכער - עס דערמאנט אים אז עס איז דא א בעל הבית און ער איז בלויז א צייטווייליגער איינוואוינער. און דאס איז דער יסוד היסודות, ס'איז דער פאנדומענט פון אלע פאנדומענטן. ווען א מענטש הייבט אן צו קונה זיין אט דער מהות, איז ער קונה א וועג פון טראכטן וואס וועט אים מאכן ערפאלגרייך אין דעם הונדערט יעריגן גלות.

### שטאף אין וואס אריינצוטראכטן

אלזא, זייער פיל פרטים זענען א טייל פון דער מהות זיך צו שפירן ווי באזיכער אויף די וועלט - מיר וועלן נישט האבן די צייט צו אויסשמועסן אלע פון זיי אבער א חלק וועלן מיר יעצט דורכלערנען אינאיינעם מיט'ן חובת הלכות. לייגט צו קאפ ווייל די רייד פון דעם גרויסן מחבר פאדערט אלעמאל אויפמערקזאמקייט.

דער בעל חובת הלבבות שטעלט פאר אין זיין שער חשבון הנפש דרייסיג פארשידענע געדאנקען וואס יעדער מענטש דארף אריינטראכטן דערין; דרייסיג מח איבונגען וואס ווערן פארגעשלאגן פאר מענטשן וואס ווילן שטייגן. למעשה, דו קענסט זיין א גוטער איד אויך אויב דו שטרענגסט נישט צופיל אן דיין קאפ, אבער אויב דו ווילסט שטייגן אביסל העכער, אויב דו ווילסט מצליח זיין אויף די וועלט, איז וויכטיג אריינצוקלערן אין געוויסע געדאנקען.

ביים סוף פון די געוואלדיגע רשימה, קומט ער מיט עפעס וואס איז אייגנטליך דער וויכטיגסטער מהות אויף וועלכן ער איז מעורר צו אפגעבן צייט אריינצוטראכטן דערין. איך וועל ציטירן זיינע ווערטער: **"המשלים השלשים, חשבון האדם עם נפשו"** - די דרייסיגסטע זאך וואס א מענטש זאל אריינטראכטן ביי זיך איז, **בתנאי הגרות בעוה"ז** - איבער זיין מצב פון זיין א פארבייגייער, א באזוכער, אויף די וועלט. דאס מיינט, אז יעדער מענטש דארף אפגעבן אביסל צייט צו מאכן א חשבון מיט זיך איבער וואס עס באדייט אז מיר זענען בלויז צייטווייליגע איינוואוינער אויף די וועלט.

## טוישן דיין בליק

ער זאגט אונז נישט בלויז אז מיר זאלן ליינען די ווערטער אדער אפילו עס צו איבער'חזר'ן. ער איז אונז מערער צו אפגעבן צייט צו טראכטן - זיך צו באטראכטן ווי באזיכער וואס פילן זיך קיינמאל נישט לייכט און באזעצט. דאס דארף זיין דאס בילד ביי א מענטש איבער זיין פערזענליכער עקזיסטענץ אויף די וועלט. ער געהערט נישט באמת דא - ער טוט דא בלויז פארבייגיין און דערפאר זאל ער זיך קיינמאל נישט פילן אינגאנצן פארזיכערט אין לעבן. אלזא, מיינט נישט אז ס'איז גרינג צו קונה זיין אזא בליק - ס'איז נישט אזוי גרינג צו איבערצייגן זיך אליין אז די וועלט איז נישט דיין ארט. אבער ווען א מענטש נעמט די צייט צו אריינטראכטן אין דעם ענין - אפילו אויב ס'איז בלויז אפאר מינוט א טאג - דאן ווערט ער צוביסליך איבערצייגט אז ער איז דא בלויז אלס א באזוכער. און איינמאל ער איז איבערצייגט אז זיינע טעג זענען געציילטע - צי ס'איז אין א צאל פון 70 אדער 80 אדער 120 יאר, גייט עס קומען צו אן ענדע - דאס איז שוין א גענצליך נייער וועג פון טראכטן.

## זיי אנגעגרייט

אלס טייל פון דעם מהלך המחשבה, דארף מען וויסן אז מען וועט נישט באקומען קיין מעלדונג פון פאראויס; זייער פיל מאל קומט עס פלוצלינג. מענטשן גייען חלילה פלוצלינג אוועק פון די וועלט. טייל מענטשן שטארבן אינמיטן שלאף אן קיין פריערדיגע ווארענונג אז עס דערנענטערט זיך זייער סוף. עס זענען אויך דא אנדערע אופנים פון פלוצלינגדיגע טויט. עס איז געווען א מענטש וואס מיר האבן געקענט, א יונגער מענטש, ער האט געדרייווט זיין קאר אונטער א בריק ווען פלוצלינג האט א גרויסער שטיק צעמענט זיך אפגעטיילט און איז געפאלן אויף אים פונקט ווען ער איז ארונטערגעפארן. דאס האט געענדיגט זיין לעבן אין א סעקונדע. קיינער קען נישט וויסן. **כִּי גַם לֹא יָדַע הָאָדָם אֶת עָתָו** - קיינער ווייסט נישט זיין צייט (קהלת ט:יב).

דערפאר איז זיכער וויכטיג פאר דעם באזוכער צו זיין גרייט אויף די צייט ווען דער באזוכער וועט זיך ענדיגן. ער איז אלעמאל צוגעגרייט צו די רייזע, אלעמאל טראכט ער וואס ער קען מיטנעמען מיט זיך. ער קען נישט איינטינקען זיין גאנצע געלט אין גיטער און פארמעגנס, ווייל ער קען פלוצלינג באקומען א באפעל צו אוועקגיין - ער באקוקט אלעמאל וויפיל מזומן ער האט אויף זיך, מאכנדיג זיכער אז ער האט די געצייג און צידה לדרך וואס ער דארף האבן פאר זיין רייזע.

## שטופ נישט אפ

איר ווייסט וואספארא סארט לערע דאס איז פאר הצלחה אויף די וועלט? - דאס איז אלעס! דאס באדייט, ווארט נישט! עס קען טאקע זיין אז דו וועסט לעבן 120 יאר, אבער אפילו דאס איז אויך נישט צו לאנג און דערפאר דארפן אלע גוטע מעשים געטון ווערן אזוי באלד ווי עס איז מעגליך. עס זענען דא אזויפיל זאכן צו ערלעדיגן אויף די וועלט, אזויפיל וויכטיגע דערגרייכונגען און אזויפיל גוטע מעשים, איז טראכטט פון טון עפעס, דאן טו עס ווי שנעל עס איז מעגליך. ווען דו פארשטייט אז דו ביסט בלויז א באזוכער, טוישט זיך דיין צוגאנג. 'איך קען נישט ווארטן!' סיי וואס דו דארפט טון, זאלסטו טון גלייך.

אט איז א מענטש, ער דאווענט אפ שנעל. ער ווייסט אז מ'דארף דאווענען מיט כוונה, אבער ער טראכט, 'איך וועל אנקומען צו דעם איין טאג.' אבער ווען מענטשן שטופן אפ צו טון גוטע זאכן, נעמען זיי א גרויסע ריזיקע ווייל עס קען חלילה פאסירן עפעס און די גוטע זאכן וועלן נישט געטון ווערן. ווי עס איז געווען מיט א געוויסער מענטש וואס כ'האב אים געקענט. מיט אומגעפער דרייסיג יאר צוריק איז עס געווען ווען איך האב אים געפרעגט, "פארוואס קומסטו נישט צו אונזערע שיעורים?" האט ער געענטפערט, "איך

וועל קומען אבער נישט יעצט. ערשט וויל איך זיך באפעסטיגן אין די בערזע. ביי מיין פערציגסטער געבורטסטאג וועל איך שוין זיין גענוג רייך זיך אפצושטעלן און איך וועל שוין קענען זיצן און לערנען א גאנצן טאג." ער איז קיינמאל נישט אנגעקומען צו פערציג. דער מענטש איז קיינמאל נישט אנגעקומען צו די פערציג! דאס איז געווען א מתפלל ביי אונז אין שול.

וויסנדיג אז מיר זענען דא בלויז צייטווייליג, וועט אונז מאכן שפירן די וויכטיגקייט פון טון, צו אויפהערן אפצושטופן. לאמיר זאגן א מענטש איז דאנקבאר פאר זיין ווייב אויף וואס זי האט אים געטון אבער ער זאגט קיינמאל נישט "ישר כח". ער וועט עס איין טאג זאגן. 'איין טאג', טראכט ער. אבער צום סוף קומט אן דער איינער טאג ווען ער געפינט זיך אינעם בית לוי און זי ליגט אויפ'ן טראג-בעטל. און ער זיצט און טראכט, 'יעצט וועל איך איר זאגן "ישר כח"? יעצט איז שוין צו שפעט.' איז דאנק דיין ווייב ווען זי איז נאך דא, ווילאנג דו ביסט נאך דא. דאנק דינע עלטערן ווילאנג דו האסט זיי נאך. קיינער לעבט נישט אויף אייביג.

## א באזוכער'ס צופרידנהייט

אלזא, נאך א וויכטיגער מהות וואס אנטוויקלט זיך אין א מענטש וואס אנערקענט אז ער איז בלויז א צייטווייליגער באזוכער איז, אז ער איז צופרידן מיט סיי וואספארא אומשטענדן ער פארמאגט. דו ווייסט אז אויב דו ביסט סתם א פרעמדער, דו ביסט אויך דעם ארט בלויז א קורצע צייט, דארפטו נישט קיין פאלאץ אין וואס צו וואוינען. דו ביסט נישט אינטערעסירט צו האבן א ריזיגע לוקסוריעזע הויז. דו ביסט צופרידן צו האבן א צימער. דו קענסט פארשפארן די טיר? זייער גוט! דו פארמאגסט א קאנאפע אויף וואס זיך אראפצולייגן? געוואלדיג! דו האסט א ביה"כ, אפשר? א פארגעניג! אפילו ווען עס קומט צו עסן ביסטו צופרידן מיט יעדע סארט מאלצייט וואס קומט דיר אונטער. אויב דו חזר'סט זיך דאס איין, ווערסטו א מענטש וואס איז צופרידן מיט'ן מינימום. דו פירסט זיך אין אלע דינע ענינים נאר מיט וואס עס איז וויכטיג.

איך זאג נישט מען זאל נישט אוועקלייגן אביסל געלט וואס זאל דינען אויף דער עלטער, אבער דאס מיינט נישט אז דו דארפט האבן מיליאנען. דו דארפט עפעס האבן אבער ווען דו פארשטייט אז עס וועט נישט זיין אויף אייביג און אז עס וועט זיין זייער א לאנגער עלטער נאך וואס דו פארלאזט די וועלט, דאן ביסטו צופרידן מיט די פשוט'סטע באדינגונגען צום לעבן.

## א באזוכער'ס דאנקבארקייט

נישט נאר צופרידן, נאר אויך דאנקבאר. דער חובת הלבבות זאגט אז סיי וואספארא גוטס עס ווערט געגעבן פאר א באזוכער, אפילו עס איז בלויז א קלייניקייט, וועט ער עס לייכט אנערקענען און דאנקען דערויף. ווען דו ביסט א באזוכער, וועסטו פאר יעדע קלייניקייט שפירן א פלייץ פון הכרת הטוב, און אזוי איז דער גאסט אויף די וועלט נישט צו קלייבעריש, ער איז נישט קיין גרויסער פיינשמעקער. סיי וואס ער באקומט, איז ער פרייליך דערמיט און ער דאנקט זיין בעל הבית דערפאר.

דעריבער, ווארט נישט ביז דו האסט פיל אויף וואס צו דאנקען. יעדעס ביסל גוטס וואס דו פארמאגסט, זאלסטו דאנקען דערפאר. אויב ביסטו חתונה געהאט, דאנק דעם באשעפער. "אה! איך בין פארהייראט." זייער פיל מענטשן זענען נישט פארהייראט. אויב ביסטו נארמאל - דאנק דעם באשעפער! זייער פיל מענטשן זענען נישט נארמאל. זיי שפירן זיך פארזעצט ביי זיך אינדערהיים. זיי קענען נישט ארויסגיין פון הויז. "ברוך ה', איך בין נארמאל." פיל מענטשן קענען נישט גיין אויף די פיס. "ברוך ה', הַמְכִּין מַצֵּדֵי נֶגֶר - איך קען גיין."

דו דארפט דאנקען דעם באשעפער דערפאר. סיי ווי גייסטו נאר פארביי, איז זיי צופרידן אויף סיי וואס ער געבט דיר און דאנק אים. דו האסט נישט קיין קאפ ווייטאג? דו ביסט א גליקליכער מענטש! דו האסט נישט קיין

הארץ פראבלעמען? ביסט א גליקליכער מענטש! דו קענסט הערן? ביסט א גליקליכער מענטש! דו קענסט זען? ביסט א גליקליכער מענטש! יעדן טאג, יעדן אינדערפרי, דאנקסטו דעם באשעפער, מודה אני לפניך אז דו האסט זיך אויפגעוועקט פון שלאף. נישט יעדער וועקט זיך אויף פון שלאף.

דאס איז ווי אזוי א באזוכער טראכט און דאס איז וואס מאכט דעם באזוכער אויף די וועלט ערפאלגרייך. און דאס איז פארוואס גלות איז מכפרת על הכל - גלות איז די בעסטע כפרה ווייל ס'איז נישטא נאך עפעס אזוי ווי גלות וואס זאל אנרירן דעם אמת אין פינטל צו מאכן אנערקענען אז דו ביסט פאקטיש גארנישט מער ווי א פרעמדער אויף די וועלט. ס'איז נישט סתם א משל; ס'איז א ווארהאפטגער פאקט אז דו טוסט בלויז באזוכן דא און דערפאר, ווי מער א מענטש שפירט ווי ער איז אונטערוועגנס און אז ער איז אין גלות אויף די וועלט, אלץ מער וועט ער מצליח זיין צו אויסניצן ריכטיג די וועלט.

## חלק ג. ווערן א צייטווייליגער איינוואוינער

### דער טאג פון אריבערציאונג

מאך נישט קיין טעות - מיר זאגן נישט אז עס איז א פליכט אז דו דארפסט באשטעלן דעם ארבעטער זיך אריבערצוציען א וואוינונג. אודאי, אויב דו וואוינסט אין עדיסאן, ניו זשורזי און דו ווילסט זיך אריבערציען קיין פלעטבוש אדער קיין בארא פארק, איז עס זיכער א מצוה. אפילו זיך אריבערצוציען פון איסט 13טע גאס צו איסט 7טע גאס איז א גוטער געדאנק. דאס זאג איך יעצט. פון איסט 13טע גאס צו איסט 7טע גאס! צי זיך אריבער נענטער צו אונז - דאס מיינט אונזער שול און די מירער ישיבה. ס'איז א גוטער געגנט, א תורה'דיגער געגנט. ס'איז א גוטער טויש צו מאכן.

אבער סיי וואו דו ציסט זיך אריבער, סיי ווען דו ציסט זיך אריבער - אפילו נאר איין גאס אוועק - זאלסטו וויסן אז דאס איז א בחינה פון גלות און דו זאלסט אויסניצן די געלעגנהייט; דו זאלסט זיך דערמאנען אין דעם צוועק פון אריבערציאונג; פון אלע געוואלדיגע לערעס פון דעם תורה'דיגן בליק אז מיר זענען בלויז צייטווייליגע באזיכער אויף די וועלט.

### דער קליינער גלות

ווי אזוי ווייס איך אז איין גאס אוועק איז אויך גלות? דאס איז א גמרא. יעדער ווייסט אז ווען א מענטש האט גע'הרג'ט א צווייטן בשוגג, האט ער געדארפט גיין אין גלות. ער האט געדארפט אנטלויפן צו איינע פון די ערי מקלט און פארבלייבן דארט אין גלות כדי צו האבן א כפרה. נאך אלעם, עס איז געווען ביי אים עפעס א נאכלעסיגקייט. ריכטיג, ער האט נישט געוואלט הרג'נען יענעם מענטש, אבער ס'איז געווען פארמישט עפעס א נאכלעסיגקייט צוליב וועלכן עס איז געשען בשוגג, דערפאר דארף ער גיין אין גלות און דאס איז מכפר.

אלזא, לאמיר זאגן א מענטש וואוינט שוין אין איינע פון די ערי מקלט און ער הרג'ט א צווייטן בשוגג, אצינד איז ער ווי א געבונדענער - וואו זאל ער גיין? ער געפינט זיך שוין אינעם עיר מקלט.

זאגט די גמרא (מכות יב:), אז ער דארף זיך אריבערציען משכונה לשכונה. ער ציט זיך אריבער פון איין גאס צום אנדערן גאס. אזא קליינע אריבערציאונג? דאס איז א גלות? יא, דאס איז אויך גלות. ווייל ווען דו דארפסט זיך אריבערציען, איז עס א דערמאנונג אז דו ביסט נישט אזא גרויסער מאכער. דו ביסט נישט אזוי באפעסטיגט ווי דו האסט זיך פארגעשטעלט. עס דערמאנט דיר אז עס איז דא א בורא וואס איז דער בעל הבית און אז דו ביסט בלויז א באזוכער וואס גייט אריבער.

### בילדער אין דיין קאפ

אלזא, אפילו אויב דו גייסט נישט אין גלות אזוי ווי די אידן וועלכע האבן

געדארפט ארויסוואנדערן פון שפאניע - ווען זיי האבן געדארפט פארלאזן שפאניע האבן זיי גוט געפילט דעם ביטערן טעם פון גלות; זיי האבן געדארפט באצאלן פאר די רייזעס אויף די שיפן וואס זענען געפירט געווארן דורך שלעכטע קאפיטאנען וועלכע האבן אונטערדריקט די רייזנדע און געטון מיט זיי וואס זיי האבן געוואלט. צומאל האט מען זיי אפילו אריינגעווארפן אין ים; אלע סארטן צרות האבן זיי געליטן. אבער וואס מיר לערנען אצינד איז, אפילו ווען א מענטש דארף נישט אדורכגיין קיין שום וואנדערנישן, בלויז דער גלות פון זיך אריבערציען פון איין גאס צו א צווייטע, דאס איז אויך א כפרה, אויב וועט ער אויסניצן די געלעגנהייט צו לערנען א מוסר השכל.

און אזוי, ווען דער אריבערציאונגס טאג קומט אן - נאך אלעם, צומאל וועסטו מוזן זיך אריבערציען - איז עס א פארנומענער טאג. עס קומט נאך פיל טעג זיין פארנומען צו איינפאקן די גאנצע האב און גוטס און דאס לעבן גייט נישט אן ווי געווענליך. דו טרעפט נישט קיין זאכן - דו ביסט שוין צוזאמגעפאקט. און ענדליך קומט אן דער גרויסער טראק צו דיין וואוינונג און די ארבעטער קומען אריין און הייבן אן ארויסצופירן זאכן. דו ביסט נישט דא און נישט דארט. דו ביסט אין ערגעץ נישט. דאס איז א וואונדערליכע געלעגנהייט! בשעת דו ציעסט זיך אריבער, טראכט, ס'איז א לערע מן השמים אז די וועלט איז בלויז ווי אן אריבערציאונגס טאג. פארגעס נישט צו טראכטן די געדאנקען. האלט אין קאפ די פאלגנדע פיר ווערטער: **גלות מכפרת על הכל** - גלות טוט פארגעבן אויף אלעם. אזוי גרויס איז די שלימות וואס מ'קען קונה זיין מיט'ן זיך אריבערציען, אז עס איז מכפר על הכל.

און אפילו דו ביסט אזוי מזל'דיג צו לעבן פופציג יאר אויף איין ארט - דאס איז אומגעווענליך אין אמעריקע אבער צומאל פאסירט עס - מאך נישט דעם טעות; פארגעס נישט אז דיין גאנצע לעבן איז איין גרויסער אריבערציאונגס טאג - דו טוסט בלויז פארבייגיין. דו זיצט אין דיין הויז און דו פילסט זיך באזעצט? דאס איז שוין א פראבלעם. איז שטעל זיך פאר א מינוט אז די אריבערציאונגס ארבעטער געפינען זיך אין דיין הויז און זיי הייבן אונטער דייןע מעבל. שטעל זיך פאר דאס בילד אין קאפ ווייל דאס איז אייגנטליך וואס עס פאסירט, ווייל די וועלט איז נישט דייןע. דו טוסט דא בלויז באזוכן.

### דער גאר קליינער גלות

אלזא, די גמרא געבט אונז אן עצה ווי אזוי מיר קענען פארדינען פון גלות אפילו ווען מיר ציען זיך נישט אריבער. די גמרא זאגט, אז אמאל האט א מענטש א פארגעפיל אז עפעס גייט פאסירן צו אים. עס קען אפילו זיין אז עס האט נישט קיין שום האפט. עס קען זיין סתם א נערוועזקייט, אן אבסעסיע, אבער עס קען אויך זיין א וואונק פון הימל צו אים, א ווארענונג זיך צו גרייטן אויף עפעס, א קאטאסטראפע חלילה, וואס דו קענסט אפשר אפהאלטן.

זאגט די גמרא (סנהדרין צד.) אן עמערזשענסי שריט וואס מיר זאלן טון אין אזא צייט. אודאי קענסטו טראכטן, 'איך וועל געבן צען דאלער צדקה פאר א ישיבה.' אדער קענסטו זיך פארנעמען, 'פון יעצט אן וועל איך דאווענען בציבור יעדן אינדערפרי.' דו קענסט טראכטן פון פיל גוטע זאכן. אבער צומאל נעמט עס אביסל צייט ביז א מענטש קען זיך ברענגען צו טון אזא גרויסער שריט, געבט אונז די גמרא א מעדעצין וואס מ'קען שנעל איינשלינגען; אן עמערזשענסי מיטל וואס קען דיר אפשר ראטעווען: **לְנִשּׁוּף מְדֻכָּתִיָּה ד' אֲמוֹת** - ער זאל אריבערטאנצן פון זיין ארט כאטש פיר איילן. דאס איז א זאך וואס וואלט אונז נישט איינגעפאלן. "ער זאל אוועקגיין פון זיין ארט פון וואו ער שטייט אדער זיצט."

דאס איז א מערקווירדיגע עצה! אריבערטאנצן פיר איילן? וואס באדייט דאס?

דער געדאנק דערפון איז, אז דאס איז א מינימאלער גלות. אפילו בלויז אוועקצוגיין פיר אללין פון וואו דו שטייט, איז גלות. אודאי, אז דו גייסט

שוין אוועק פון דיין פלאץ איז נאך אלץ א גוטער געדאנק צו צולייגן נאך עפעס. לייג צו צען דאלער פאר די ישיבה אדער לייג צו די אונטערנעמונג צו קומען מארגן אינדערפרי דאווענען תפילת שחרית בציבור. אבער דיין אוועקגיין פון דיין פלאץ, דאס איז דער אנהייב. דאס איז אויך א כפרה.

## תורה פסיכילאגיע

אט איז א מענטש וואס שטייט ביים ווינקל פון גאס אנהאלטנדיג זיינע שלייקעס. ער פאמאגט די וועלט - נישט די וועלט אבער ער באזיצט דאס ארט וואו ער שטייט. 'דאס איז מיין פלאץ!' אזוי איז עס געווען אין די גוטע אלטע צייטן. קיינער האט דיר נישט געקענט אוועקשטופן פון דיין פלאץ - דו האסט געקענט רופן פאליציי. היינט קען מען דיר אווקשטופן און דיר אראפקלאפן און די פאליציי וועלן מורא האבן צו טון עפעס. אבער אין די גוטע אלטע צייטן אויב ביסטו געשטאנען אויף א געוויסע ארט, וואלט דיר קיינער נישט אוועקגעשטופט פון דארט. און דו האסט זיך פארגעשטעלט אז אזוי וועט זיין אויף אייביג. איז כדי זיך צו דערמאנען אז דו ביסט נישט דער בעל הבית אויף דעם טייל פונעם ערדקוגל וואו דו שטייט, גיי אוועק פון דארט פיר איילן.

אפילו וואו דו זיצט יעצט, איז א פארזיכערונג וואס מאכט דיר פארגעסן אז דו געהערסט נישט צו די וועלט. ס'איז א פסיכילאגיע - אויב דו זיצט אויף איין ארט אפילו פאר א קורצע וויילע, איז די זיכערהייט וואס דו באקומסט דורך דיין חזקה אויף דעם פלאץ, מאכט דיר פארגעסן פון באשעפער. איך זאג "פסיכילאגיע" - דאס איז א תורה פסיכילאגיע. אויב קוקסטו אריין טיף אין א מענטש'ס נשמה וועסטו זען אז סיי וואס עס איז זיין יעצטיגע סיטואציע, מיינט ער אז אזוי וועט עס פארבלייבן אויף אייביג.

און כדי ארויסצוקריכן פון די געוואוינהייט און זיך דערמאנען אז דו ביסט בלויז א באזוכער, איז שטעל זיך אויף און שפאציר אוועק אביסל. דאס איז אן עמערזשענסי מיטל דיר צו דערמאנען אז דו טוסט בלויז באזוכן די וועלט און אז דו האסט וואס אויפצוטון דארט. דער געדאנק, דער צוגאנג - ווי קליין עס איז ווען דו גייסט אוועק פיר איילן - איז עס א שלימות אין כאראקטער. בלויז דורך טוישן דיין פלאץ, האסטו שוין צוריקגעברענגט אביסל אנערקענונג אז דו ביסט מער נישט אזא איינגעזעצטער תושב.

איז קומענדיגע מאל וואס דו האסט עפעס זארגן, אפילו אין דיין אייגענער קאך, און דו ווייסט נישט וואס צו טון, ס'איז דא א מאדנער פארגעפיל וואס נעמט דיר ארום, געדענק די גמרא און שפאציר אוועק פיר איילן. פיר איילן איז אומגעפער צווישן זעקס ביז אכט פיס פון דיין פריערדיגן פלאץ. און טראכט, 'איך בין נישט בעל הבית דא. איך בין בלויז א פרעמדער דא און דער באשעפער איז בעל הבית.' דאס איז אזא מעדיצין וואס היילט אלעס; עס איז מכפרת על הכל. אפילו דאס ביסל גלות איז געוואלדיג, ס'איז זייער נוצבאר, ווייל עס ברענגט דיר צו געדענקען די וויכטיגסטע פון אלע לערעס - די לערע פון די וואכעדיגע פרשה אז עס איז דא א בעל הבית; דו ביסט בלויז א צייטווייליגער איינוואוינער דא. **פִּי גֵרִים וְתוֹשְׁבֵי אֶרֶץ עִמָּוִי.**

## עס ברעגט שמחה

ביי געוויסע מענטשן פאסירט, אין ערשטן בליק, אז זיי ווערן אומצופרידן ווען מ'זאגט זיי אז דא איז נישט זייער ענדגילטיגע ארט. זיי וואלטן זיך געוואלט פילן פארזיכערט אז דא איז זייער פלאץ צו זיין פאר די קומענדיגע הונדערט מיליאן יאר. זיי וואלטן געוואלט פארזעצן אין דעם וועג ווי זיי פירן זיך יעצט און זיי שפירן זיך דערדריקענד ווען מ'רעדט צו זיי פון עולם הבא. אבער הערט צו מיינע פריינט: לעבט אויף!

אויב האלט איר מיט אונזערע שיעורים, ווייסט איר אז דא זענען מיר אויף א לוסטרייזע - מיר זענען דא נאר פאר אן אנגענעמע צייט. מיר רעדן דא קיינמאל נישט פון זאכן וואס זענען דערדריקענד, נאר אלעס וואס מיר רעדן

איז א טייל פון די אנגענעמע לוסטרייזע אויף וואס מיר רייזן ארויס - עס וועט אונז העלפן צו הנאה האבן פון אונזער אויפהאלטונג צייט אויף די וועלט, אויב מיר וועלן אנערקענען אז מיר זענען געצילט צו א בעסערן ארט. איך וואלט זיך געוואונטשן איך זאל האבן מער צייט צו רעדן פון דעם, פון ווי אזוי, אין קעגנזאץ, טוט די אויפמערקזאמקייט צו עולם הבא אייגנטליך פארזיסן אונזער אויפהאלטונג אויף די וועלט און עס מאכט אונז אזויפיל געשמאקער, אזויפיל אנגענעמער. מיר וועלן נאך רעדן פון דעם איין טאג.

די אמת'ע שמחה פון א איד איז שטענדיג צו זיין אויפמערקזאם צום באשעפער און צו זיין אויפמערקזאם אז דו וועסט איין טאג זען דעם באשעפער, כביכול, פנים אל פנים. דאס איז די געוואלדיגע שמחה אין לעבן. אויב מענטשן וואלטן געווען אויפמערקזאם דערצו אז דאס לעבן איז קורץ און מיר דארפן אריינכאפן וואס מיר קענען פונעם לעבן, וואלטן זיי געווען פארנומען צו אויפטון, און אויפטון מיינט אז דו ביסט פרייליך. נאר ווייל מענטשן מיינען, הינטערן געוויסן, אז דער יעצטיגער מצב וועט אנהאלטן אויף אייביג, דערפאר שפירן זיי זיך לאנגווייליג. אבער מיר זענען נישט לאנגווייליג אין אונזער לעבן. מיר פראבירן ארויסצובאקומען וואס אלץ מיר קענען פון דאס לעבן ווייל מיר ווייסן אז עס איז דא א צוועק צום לעבן און עס איז א הכנה צו א זייער געוואלדיגער תפקיד וואס ערווארט אונז. און ווייל מיר פראבירן דאס בעסטע וואס מיר קענען זיך אנצוגרייטן דערצו, בלויז צוליב דעם וועלן מיר אריינכאפן פונעם לעבן דאס מערסטע וואס איז מעגליך. און נישט נאר וועלן מיר אויפטון דאס מערסטע אין לעבן, נאר מיר וועלן הנאה האבן פונעם לעבן מער ווי סיי וועלכע אנדערע פאלק אויף די וועלט.

דערפאר שטייט אין די תורה, **אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאֱלֹהִים וְחַי בָּהֶם** - דו וועסט טון די מצוות און לעבן דורך זיי. ווען דו ווייסט אז דו ביסט בלויז א באזוכער, ניצסטו וואס מער אויס דיין באזוך. און דער מענטש וועט "טון די מצוות - דאס מיינט מצוות און תורה און חסד און מידות - און ער וועט לעבן." **וְחַי בָּהֶם!** דער דאזיגער מענטש וואס ווייסט אז "איר זענט באזיכער מיט מיר אויף די וועלט", ער איז דער וואס לעבט די בעסטע; ער איז דער וואס לעבט אממערסטנס. און "לעבן" האט צוויי באדייטן: ער וועט לעבן פרייליכער אויף די וועלט און ער וועט לעבן פרייליכער אויף די קומענדיגע וועלט.

## שאלות ותשובות - מיט הגאון ר' אביגדור מיללער זצ"ל

### שאלה:

ווי אזוי ווייסט א מענטש ווען ער קומט אן צום ריכטיגן שידוך?

### תשובה:

דער ענטפער איז, ער וועט קיינמאל נישט וויסן ווייל עס איז נישטא איין ריכטיגער שידוך. עס זענען דא טויזנט ריכטיגע שידוכים. אויב ביסטו גענוג רייך און רבינו גרשם וואלט נאכנישט געווען אויף די וועלט, וואלטסטו על פי תורה געקענט חתונה האבן צו טויזנט פרויען, ווילאנג דו קענסט זיי אלע שטיצן. און עס וואלט גארנישט שלעכט געווען; דו וואלטסט מיט אלע פון זיי געקענט לעבן זייער פיין. און ס'איז אינגאנצן נישט נאריש.

אבער אזוי ווי היינט מעגסטו אויסוועלן נאר איינע, דערפאר איז נישטא אזא זאך ווי די ריכטיגע. דו קענסט פרעגן, "ווען קען איך וויסן אז איך האב אנגעטראפן איינע פון די ריכטיגע?" דאס, האב איך שוין גערעדט פיל מאל; איך וועל דאס יעצט נישט איבער'חזר'ן ווייל די וויכטיגסטע זאך איז, אז דו זאלסט זיין די ריכטיגע. דו זאלסט מאכן זיכער אז דו ביסט די ריכטיגע און דאס איז ווי אזוי דו וועסט מצליח זיין אין דיין חתונה לעבן. די צו וועלכע דו האסט חתונה געהאט איז איינע פון דינע זיווגים, דערפאר דארפטו זיך פירן דאס בעסטע וואס מעגליך מיט דעם איינעם זיווג און דאס איז דיין הצלחה אויף די וועלט.